Hallintovaliokunnalle

Asia: U 69/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallanehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (COM (2022) 209 final)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Keskusrikospoliisin asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa asiassa U69/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallanehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (COM (2022) 209 final).

Keskusrikospoliisi lausuu kantanaan seuraavaa:

Nykytilan kuvaus sekä asetusehdotuksen tavoite

Keskusrikospoliisissa toimii lasten seksuaalista hyväksikäyttöä torjuva ryhmä. Ryhmässä käsitellään vuosittain yli 10 000 lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön taikka laittomaan kuvamateriaaliin liittyvää vihjettä. Suurin osa vihjeistä tulee Yhdysvalloista. Vihjeiden määrä on ollut huomattavassa kasvussa viime vuosina.

Lisäksi Keskusrikospoliisi toteuttaa lapsipornografian levittämisen estotoimista annetussa kansallisessa laissa (1086/2006) poliisille säädettyjä tehtäviä (mm. luettelon laatiminen sivustoista, joilla on lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia, tiedottamisvelvollisuus) yhteistyössä teleyritysten kanssa. Teleyritysten osalta toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen.

Keskusrikospoliisi pitää asetusehdotuksen tavoitetta parantaa ja tehostaa verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan havaitsemista, siitä ilmoittamista ja sen poistamista EU:n alueella tärkeänä. Tavoite on keskeisten lasten oikeuksia koskevien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen lasten suojaamiseksi seksuaaliväkivallalta (nk. Lanzaroten sopimus), mukainen. Erityisen tärkeänä tavoitetta on pidettävä nykytilanteessa, jossa lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on siirtynyt enenevässä määrin ja monimuotoisilla tavoilla tietoverkkojen avustuksella tehtäväksi.

Keskusrikospoliisi yhtyy valtioneuvoston näkemyksen siitä, että on tärkeää muodostaa selkeä ja sitova oikeudellinen kehys, jonka avulla voidaan torjua ja ennaltaehkäistä verkkovälitteistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa. Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että sääntely on tarkkarajaista ja oikeasuhtaista.

Tunnistamismääräys, teknologia ja suojatoimet

Asetusehdotuksen keskeiset haasteet ovat neuvotteluiden aikana liittyneet asetusehdotuksen 7 artiklan mukaiseen tunnistamismääräykseen ja erityisesti sen suhteeseen luottamuksellisen viestinnänsuojaan. Tunnistamismääräyksellä säilytyspalveluntarjoaja tai viestintäpalveluntarjoaja velvoitetaan toteuttamaan asetuksessa määriteltyjä 10 artiklan mukaisia tunnistamistoimia palvelussaan verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamiseksi.

Asetusehdotukseen neuvottelujen aikana tehdyissä muutoksissa on painotettu palveluntarjoajien ensisijaista velvoitetta arvioida palveluunsa liittyviä riskejä ja toteuttaa riskejä lieventäviä toimenpiteitä. Riskitoimenpiteillä pyritään siihen, että palveluntarjoajat ennakollisesti jo muokkaavat palvelujaan sen suuntaisiksi, ettei niitä käytettäisi lasten seksuaalista väkivaltaa esittävän materiaalin levittämiseen (CSA-materiaali). Muutoksia on pidettävä oikeasuuntaisina ja myös suhteellisuusperiaatetta korostavina.

Asetusehdotuksen mukainen tunnistamismääräys tulee antaa tietylle palveluntarjoajalle, mikäli edellytykset tunnistamismääräyksen antamiselle täyttyvät. Edellytykset liittyvät erityisesti siihen, että on olemassa näyttöä merkittävästä riskistä palveluntarjoajan palvelun käyttämisestä verkkovälitteiseen lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Tunnistamismääräyksen kohdistaminen tiettyyn palveluntarjoajaan sekä asetetut kynnykset tunnistamismääräyksen antamiselle yhdessä takaavat sen, ettei tunnistamismääräyksen käyttöönotto johda eikä voikaan johtaa kaikkien viestintäpalveluiden ja tietoliikenteen yleiseen ja erotuksettomaan valvontaan.

Sen sijaan Keskusrikospoliisi kiinnittää huomioita siihen, *ettei asetuksen mukainen tunnistamismääräys voi olla kohdennettu palvelua käyttäviin henkilöihin*. Tällöin olisi kyse käytännössä telekuuntelun- ja/tai televalvonnan mukaisen pakkokeinotoimivaltuuden käyttämisestä. Asetusehdotus ei koske rikosprosessia eikä voikaan koskea, sillä rikosprosessioikeus kuuluu edelleen jäsenvaltioiden kansalliseen sääntelyvaltaan. Asetuksella vahvistetaan sen sijaan yhdenmukaiset säännöt, joilla puututaan asiaankuuluvien tietoyhteiskunnan palvelujen väärinkäyttöön verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tarkoituksiin sisämarkkinoilla. Lisäksi on huomattava, että luvan telekuunteluun ja televalvontaan myöntää Suomessa tuomioistuin. Telekuuntelua voidaan suorittaa ainoastaan, mikäli kyse on jostakin pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä määritellystä törkeästä rikoksesta. Lisäksi telekuuntelua ja televalvontaa voidaan suorittaa vain, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle. Tämän vuoksi Keskusrikospoliisi ei yhdy Valtioneuvoston kantaan siltä osin kuin siinä todetaan seuraavaa: "*Tavoitteena tulee olla, että tunnistamismääräys on mahdollisimman kohdennettu henkilöihin, jotka liittyvät lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämiseen tai joiden voidaan epäillä olleen osallisina tällaisiin rikoksiin.*"

Asetusehdotus jättää palveluntarjoajille vapauden valita tunnistamiseen käytettävä teknologia. Teknologialle asetettujen reunaehtojen mukaan sen on tunnistettava tehokkaasti CSA-materiaali eikä se voi poimia viestinnästä muita tietoja kuin ne, jotka ovat ehdottoman välttämättömiä CSA-materiaalin tunnistamiseksi. Keskusrikospoliisi toteaa, että tunnistamismääräyksen täytäntöönpano on teknisesti huomattavasti helpommin toteuttavissa sellaisen aineiston osalta, joka on jo aiemmin todettu CSA-materiaaliksi. Tällaisen materiaalin tunnistamisessa voidaan hyödyntää ns. kuva- tai videotiedoston hash-arvoa. Sen sijaan täysin uuden kuvamaterialin tai lapsen houkuttelua seksuaalisiin tarkoituksiin koskevan materiaalin *(grooming)* osalta tunnistaminen on huomattavasti haastavampaa. Sääntelyssä ja teknologialle asetetuissa vaatimuksissa tulisikin ehkä huomioida vielä paremmin näiden kahden materiaalin tunnistamiseen liittyvät erot. Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä,

että uusien teknologisten ratkaisujen käyttöä selvitetään, jotta pystytään takaamaan tunnistamismääräysten laatu.

Ilmoitusvelvoitteet

Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, etteivät asetuksella palveluntarjoajille asetettavat ilmoitusvelvollisuudet haittaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyllistyneiden henkilöiden tunnistamista, tutkimista ja syytetoimia jäsenvaltioissa.

Koordinoiva viranomainen ja EU-keskus

Lisäksi on tarpeen turvata se, että asetuksella jäsenvaltioihin perustettavat koordinoivat viranomaiset sekä EU-keskus tekevät riittävällä tavalla yhteistyötä myös jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten sekä Europolin kanssa riittävän tiedonkulun ja koordinaation turvaamiseksi.

Resurssivaikutuksista

Keskusrikospoliisi on asetusehdotusta koskevasta U-kirjeestä U69/2022 vp aiemmin Eduskunnalle antamassaan lausunnossaan POL-2022-122077 todennut, että palveluntarjoajille asetettavat velvollisuudet tulevat kasvattamaan Keskusrikospoliisin sekä myös muiden poliisiyksiköiden työmäärää merkittävästi. Asetuksen myötä esille tulevien uusien tapausten selvittelyyn on arvioitu tarvittavan 5 henkilötyövuotta. Resurssivaikutusta on arvioitu vain suhteessa poliisille tulevien uusien CSA-tapausten selvittämiseen liittyen. Tässä vaiheessa sen sijaan ei ole tiedossa, onko asetuksen myötä poliisille tulossa myös uusia lisätehtäviä esimerkiksi poistomääräysten antamiseen ja sen arviointiin liittyen. Näiden mahdollisten uusien lisätehtävien resurssivaikutus tulee arvioida asetuksen kansallisen täytäntöönpanon valmistelussa uudestaan.

Lopuksi

Keskusrikospoliisi haluaa lopuksi kiinnittää huomioita asetusehdotuksen yhteydessä käytettävään terminologiaan viestinnän salaamisen osalta. Perusmuistiossa todetaan sivulla 10, että *viestinnän vahva salaus vaikeuttaa rikosten tutkintaa, sillä vahva salaus estää sivullisia, kuten viranomaisia, saamasta viestinnän sisältö selkokielisenä.* Keskusrikospoliisi haluaa kiinnittää huomioita siihen, että viestinnän vahva salaus ei vaikeuta rikosten tutkintaa. Haasteen muodostaa ainoastaan ns. Over the Top-palvelut (ns. OTT-palvelut kuten WhatsApp), joiden viestintä on päästä päähän-salattua. Kohdistettaessa laillisella tuomioistuimen myöntämällä pakkokeinolla tällaiseen päästä päähän -salattuun viestintään telekuuntelua, ei telekuuntelua suorittavalle viranomaiselle palaudu kuitenkaan selkokielistä viestintää.

On huomattava, että perinteinen televiestintäkin on vahvasti salattua viestintää. Teleoperaattoreihin kohdistuu kuitenkin voimassa olevassa lainsäädännössä teknisiä laatuvaatimuksia, joiden mukaisesti teleoperaattoreiden on rakennettava tarjoamansa viestintäpalvelu viranomaisen tarvitsemalla tavalla. Yksi keskeinen elementti on tiedon toimittaminen selkokielisessä muodossa. Laatuvaatimuksia ei tällä hetkellä kohdisteta OTT-palveluihin, minkä vuoksi päästä päähän-salaus luo haasteen rikostorjunnalle.

Käytettävässä terminologiassa on syytä olla tarkkana, ettei synny mielikuvia salauksen ja sitä kautta esimerkiksi tietoturvan heikentämisestä, kun puhutaan teknisten ratkaisujen löytämisestä päästä päähän-salatun viestinnän osalta.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos Robin Lardot

Rikostarkastaja Heidi Björk

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 06.09.2023 klo 11:44. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.